

KHOA HỌC VÀ CÔNG NGHỆ CHO PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG CAO NGUYÊN ĐÁ ĐỒNG VĂN

TS PHẠM CHÍ TRUNG

Vụ Khoa học, Công nghệ và Môi trường
Văn phòng Quốc hội

Mặc dù có tiềm năng tự nhiên và du lịch to lớn nhưng hiện tại cao nguyên đá Đồng Văn vẫn là một trong những vùng khó khăn nhất của tỉnh Hà Giang cũng như của cả nước. Tài nguyên phục vụ dân sinh và kinh tế trên địa bàn còn rất thiếu thốn, hạ tầng cơ sở bị ảnh hưởng nhiều do địa hình, địa mạo của cao nguyên đá... Trước những khó khăn đó, để có thể khai thác tốt những tiềm năng và lợi thế của vùng, Hà Giang cần tiếp tục đẩy mạnh thực hiện các nhiệm vụ khoa học và công nghệ (KH&CN) để tạo ra các giá trị gia tăng, lấy KH&CN để phát triển kinh tế - xã hội, trong đó ưu tiên phát huy thế mạnh của địa phương về dược liệu, du lịch và chăn nuôi.

Cao nguyên đá Đồng Văn - Tiềm năng chưa được đánh thức

Cao nguyên đá Đồng Văn (thuộc tỉnh Hà Giang) là Công viên địa chất toàn cầu duy nhất tại Việt Nam và thứ hai của Đông Nam Á được Hội đồng tư vấn mạng lưới công viên địa chất toàn cầu (UNESCO) chính thức công nhận từ năm 2010.

Với độ cao trung bình gần 1.600 m so với mực nước biển, tổng diện tích tự nhiên là 2.530 km² trải rộng trên các huyện Quản Bạ, Yên Minh, Đồng Văn và Mèo Vạc, cùng những nét văn hóa độc đáo của đồng bào vùng cao, cao nguyên đá Đồng Văn mang một vẻ đẹp hoang sơ, tinh khiết, bí ẩn. Nơi đây hiện có hơn 25 vạn dân sinh sống, với 17 dân tộc thiểu số, chiếm 90% dân số cả vùng, trong đó dân tộc Mông chiếm 70% số dân, lên đến hơn 230.000 người. Đây là vùng tập trung người Mông đông nhất cả nước.

Các nhà khoa học đã phát hiện ở cao nguyên đá Đồng Văn có rất nhiều loài gỗ và cây dược liệu quý như: rễ tùng sọc nâu, thông tre lá ngắn, hoàng đàn rủ, thông đỏ và một

số loài cây đặc trưng như bạc hà, hà thủ ô đỏ... Trong đó đáng chú ý nhất là cây thông đỏ có đường kính tới 70 cm. Đây được xem là cây thông đỏ có đường kính lớn nhất, sống lâu năm nhất ở khu vực phía Bắc Việt Nam tính đến thời điểm này. Ngoài ra còn có một số loài cây đã được đưa vào Sách đỏ Việt Nam và được xếp ở cấp R (cấp hiếm) như: cây bảy lá một hoa, cây đỉnh tùng... Bên cạnh đó, vùng này mang đặc trưng của tiểu vùng khí hậu ôn đới, thích hợp cho phát triển các loại cây ăn quả như: mận, đào, lê, hồng, táo... các loại cây dược liệu quý như: thảo quả, đỗ trọng, huyền sâm, ý dĩ...; cây lương thực (ngô, rau và cây họ đậu...).

Phần lớn các loài động vật hoang dã của khu vực cao nguyên đá Đồng Văn gắn liền với các khu rừng thường xanh trong các khe núi đá, các hẻm, thung lũng, trong đó có các loài sóc, kỳ đà, kỳ nhông... Các loài thú linh trưởng chiếm 33,3% số loài linh trưởng ở Việt Nam (8/24), trong đó có loài voọc mũi hếch là loài thú đặc hữu ở vùng địa lý động vật Đông Bắc thuộc Khu bảo tồn loài và sinh

cảnh Khau Ca. Tại cao nguyên đá còn có các giá trị về nguồn gen động vật nuôi bản địa khá lớn như: lợn, bò, ngựa, dê, gia cầm, ong mật, đặc biệt là giống gà đen (gà xương đen) duy nhất chỉ có ở khu vực cao nguyên đá Đồng Văn.

Theo đánh giá của Hội đồng tư vấn Mạng lưới công viên địa chất toàn cầu, cao nguyên đá Đồng Văn là một trong những vùng núi đá vôi đặc biệt, chứa đựng những dấu ấn tiêu biểu về lịch sử phát triển vỏ trái đất, những hiện tượng tự nhiên, cảnh quan đặc sắc về thẩm mỹ, tính đa dạng sinh học cao và truyền thống văn hóa lâu đời của cộng đồng cư dân bản địa.

Bên cạnh những tiềm năng do điều kiện tự nhiên mang lại, cao nguyên đá Đồng Văn còn là nơi hội tụ nhiều hệ thống di sản độc đáo như: di sản địa chất với rừng hóa thạch huệ biển Cán Chu Phìn, nghĩa địa hóa thạch Làn Chải, diềm hóa thạch ngà ba Lũng Pù - Khau Vai - Mèo Vạc, diềm hóa thạch tay cuộn Ma Lé, diềm hóa thạch Trùng Thoi (thị trấn Đồng Văn); di sản địa tầng gồm: mặt cắt địa

chất Lũng Cú - Ma Lé, ranh giới thời địa tầng Frasnian - Famennian tại đèo Si Phai; di sản địa mạo với danh thắng núi đôi Quản Bạ, tháp kim Pải Lũng, thung lũng Thủy Mặc, rừng đá Khâu Vai... cùng rất nhiều di sản kiến trúc - lịch sử - văn hóa - danh thắng như: cột cờ Lũng Cú, phố cổ Đồng Văn, di tích Nhà Vương, thị trấn Phó Bảng..., các thôn văn hóa dân tộc và làng văn hóa du lịch.

Cao nguyên đá Đồng Văn được công nhận là Công viên địa chất toàn cầu không chỉ có giá trị về di sản địa chất, đa dạng sinh học, văn hóa các dân tộc bản địa đối với trong nước mà nó còn có giá trị và mang ý nghĩa tầm khu vực và quốc tế. Bên cạnh đó, cao nguyên đá Đồng Văn còn là khu du lịch cấp quốc gia, góp phần thúc đẩy phát triển kinh tế - xã hội vùng núi Bắc Bộ.

KH&CN trong phát triển bền vững cao nguyên đá Đồng Văn

Mặc dù có những tiềm năng tự nhiên và du lịch to lớn nhưng cao nguyên đá Đồng Văn vẫn chưa khai thác được triệt để những lợi thế này cho phát triển kinh tế - xã hội.

Hiện tại, cao nguyên đá Đồng Văn là một trong những vùng khó khăn nhất của tỉnh Hà Giang cũng như của cả nước. Tài nguyên phục vụ dân sinh và kinh tế như đất canh tác, nguồn nước sinh hoạt, nước canh tác, chất đốt trên địa bàn còn rất thiếu thốn. Hạ tầng cơ sở như hệ thống giao thông, du lịch cũng bị ảnh hưởng rất nhiều do địa hình, địa mạo của cao nguyên đá... Xuất phát từ những khó khăn đó, Đảng bộ và nhân dân tỉnh Hà Giang

nhận thức được rằng, phải đẩy mạnh hoạt động KH&CN để tạo ra giá trị gia tăng, lấy KH&CN để phát triển kinh tế - xã hội, đồng thời gắn với bảo tồn, tôn tạo và phát huy các giá trị di sản thiên nhiên, văn hóa để phát triển một cách bền vững, qua đó, đảm bảo an ninh, quốc phòng, nâng cao chất lượng cuộc sống của đồng bào các dân tộc.

Để đạt được mục tiêu trên, thời gian qua, tỉnh Hà Giang đã tập trung huy động các nguồn lực cho các nhiệm vụ KH&CN. Hà Giang đã phê duyệt nhiều chương trình, đề án đột phá, đẩy mạnh ứng dụng KH&CN vào sản xuất và đời sống. Bên cạnh đó, tỉnh còn ban hành các cơ chế, chính sách kịp thời và phù hợp với điều kiện của địa phương cho phát triển KH&CN. Cụ thể, trong giai đoạn 2011-2015 tỉnh Hà Giang đã phê duyệt, thực hiện được 54 đề tài/dự án cấp tỉnh (65% các đề tài/dự án được nghiệm thu trong giai đoạn này đã được ứng dụng vào sản xuất). Bên cạnh đó, Hà Giang còn được Bộ KH&CN hỗ trợ triển khai thực hiện 15 đề tài/dự án cấp nhà nước. Đến nay, đã có 7 đề tài/dự án do Bộ KH&CN hỗ trợ được nghiệm thu và ứng dụng vào sản xuất (5 dự án thuộc Chương trình nông thôn miền núi, 1 đề tài thuộc Chương trình hỗ trợ phát triển tài sản trí tuệ, 1 đề tài cấp thiết mới phát sinh).

Tính riêng trong việc bảo tồn và phát triển bền vững cao nguyên đá Đồng Văn, đến nay Hà Giang đã phê duyệt triển khai thực hiện 36 đề tài/dự án cấp tỉnh với tổng kinh phí trên 23,6 tỷ đồng. Các đề tài/dự án này được

thực hiện đã góp phần giải quyết những vấn đề về nước sinh hoạt cho 4 huyện vùng cao nơi đây, xử lý nước nhiễm bẩn tại các hồ treo; bảo vệ môi trường, phòng chống tai biến thiên nhiên; nghiên cứu các giá trị nổi bật vùng công viên địa chất; phát triển nông nghiệp; đề xuất các sản phẩm đặc thù từ đá phục vụ du lịch; ứng dụng công nghệ thông tin để xây dựng bản đồ du lịch cao nguyên đá... Có thể kể đến một số kết quả nghiên cứu tiêu biểu như: Đề tài "Nâng cao nhận thức về giá trị di sản Công viên địa chất cao nguyên đá Đồng Văn cho học sinh các trường THCS tỉnh Hà Giang" đã tuyên truyền cho các em về những giá trị vật thể và phi vật thể của cao nguyên đá. Qua đó, giúp các em nâng cao nhận thức và có những hành động, việc làm cụ thể để gìn giữ và bảo vệ di sản của địa phương, đóng góp tích cực vào việc thực hiện các tiêu chí của UNESCO trong phát triển Công viên địa chất. Đề tài "Nghiên cứu, ứng dụng các biện pháp kỹ thuật trong thâm canh ngô tại 3 huyện vùng cao Đồng Văn, Yên Minh, Quản Bạ" đã xây dựng thành công quy trình sử dụng phân viên nén cho cây ngô tại 3 huyện nêu trên; giới thiệu các giống ngô mới có chất lượng và sản lượng cao hơn các giống ngô bản địa, đồng thời đưa ra các quy trình kỹ thuật gieo trồng, chăm sóc phù hợp để hướng dẫn bà con các dân tộc thâm canh ngô trên vùng cao nguyên đá.

Ngoài ra, thời gian qua, nhiều đề tài/dự án cấp tỉnh, huyện đã được thực hiện thành công và mang lại hiệu quả tích cực cho sản xuất như: dự án ứng dụng tiến bộ kỹ thuật hỗ trợ trồng cây su su hàng hóa gắn với tiêu thụ sản phẩm tại xã Nàn Ma, huyện Xín Mần; dự án "Xây dựng mô hình sản xuất rau an toàn theo hướng VIETGAP tại thị trấn Mèo Vạc" đã tạo ra vùng sản phẩm hàng hóa trên địa bàn và tiêu thụ số lượng lớn tại Hà Nội; Dự án

Kawatech xử lý nước nhiễm bẩn tại các hồ treo đã góp phần giải quyết nước sinh hoạt tại 4 huyện vùng cao nguyên đá...

Để có thể khai thác tốt hơn nữa những tiềm năng tự nhiên và du lịch to lớn của vùng cao nguyên đá Đồng Văn phục vụ phát triển kinh tế - xã hội, trong thời gian tới Hà Giang sẽ tiếp tục thực hiện các nhiệm vụ KH&CN để khai thác và phát huy giá trị truyền thống, trong đó ưu tiên phát huy thế mạnh của địa phương về được liệu, du lịch và chăn nuôi, cụ thể:

Chương trình phát triển được liệu

Hiện tại, tỉnh Hà Giang đang đẩy nhanh tiến độ triển khai dự án tổng thể phát triển cây dược liệu gắn với xóa đói giảm nghèo tại 6 huyện nghèo theo chủ trương của Chính phủ, bao gồm 4 huyện cao nguyên đá (Quản Bạ, Yên Minh, Mèo Vạc, Đồng Văn), Hoàng Su Phì và Xín Mần. Xác định đây là cây xóa đói, giảm nghèo, tạo việc làm, tăng thu nhập và từng bước làm giàu cho bà con các dân tộc, UBND tỉnh đã chủ động mời gọi các doanh nghiệp, nhà khoa học đầu tư vào dự án này. Hiện đã hình thành những mô hình Hợp tác xã trồng dược liệu liên kết 4 nhà (Nhà nước - nhà khoa học - doanh nghiệp và người nông dân) đầu tiên trên vùng cao nguyên đá.

Với phương châm dựa vào KH&CN để tạo ra các giá trị và giá trị mới, mô hình Hợp tác xã dược liệu sẽ ứng dụng KH&CN trong tất cả các khâu của chuỗi sản xuất và cung ứng dược liệu như: sản xuất giống; trồng và chăm sóc; thu hái, bảo quản; sơ chế, bảo chế; mẫu mã, bao bì và đóng gói... Từ nay đến năm 2020, Hà Giang sẽ phấn đấu triển khai dự án với quy mô phát triển 10.000 ha cây dược liệu. Qua đó, đưa Hà Giang trở thành vùng sản xuất dược liệu lớn nhất vùng Đông Bắc, có khả năng cung cấp nguồn nguyên liệu chế biến

được liệu trong nước và tại một số nước trong khu vực Đông Nam Á.

Dự án phát triển bò

Dự án “Ứng dụng đổi mới công nghệ phát triển bò cao nguyên đá Đồng Văn thành hàng hóa theo chuỗi giá trị” được hình thành trên cơ sở nhu cầu phát triển thực tiễn của Hà Giang đang được Bộ KH&CN phối hợp cùng UBND tỉnh Hà Giang và các doanh nghiệp triển khai. Dự án sẽ tiến hành ứng dụng KH&CN trong tất cả các khâu, từ xây dựng cơ sở nghiên cứu, lai tạo, nhân giống, chăn nuôi, giết mổ, cho đến chế biến tập trung...

Dự án phát triển du lịch bền vững

Dự án được xây dựng và thực hiện trên cơ sở quy hoạch tổng thể về phát triển du lịch đã được Chính phủ phê duyệt. Đồng thời, dự án sẽ ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông, công nghệ vật liệu, công nghệ sinh học... trong việc hướng dẫn, lưu trữ và quảng bá, duy tu, tôn tạo, làm mới các sản phẩm du lịch của địa phương.

Cùng với việc đầu tư phát triển hạ tầng du lịch, hiện nay tỉnh Hà Giang đang xây dựng sản phẩm du lịch trải nghiệm canh tác ngô trên nương đá, trên sườn núi dốc... Thông qua việc xây dựng cơ sở hạ tầng và phát triển các sản phẩm du lịch, người dân sẽ có nguồn thu trực tiếp từ các dịch vụ du lịch như từ việc hướng dẫn khách tham quan, dịch vụ nghỉ tại nhà dân, dịch vụ ăn uống, bán sản phẩm hàng hóa nông lâm sản bản địa... Đồng bào các dân tộc sẽ trở thành những người được hưởng lợi trực tiếp từ việc phát triển du lịch, từ đó nâng cao ý thức và tự nguyện tham gia vào công tác bảo tồn di sản.

Thay cho lời kết

Có thể nói, trong thời gian vừa qua, với quyết tâm cao của Tỉnh ủy, UBND tỉnh Hà Giang trong việc đẩy mạnh ứng dụng KH&CN để phát triển

bền vững kinh tế - xã hội vùng cao nguyên đá Đồng Văn nói riêng và toàn tỉnh nói chung đã tạo ra những chuyển biến tích cực. Cùng với Hội nghị về đẩy mạnh ứng dụng tiến bộ KH&CN phát triển bền vững Công viên địa chất toàn cầu cao nguyên đá Đồng Văn được tổ chức ngày 9.5.2015, ngày 16.5.2015, tại Hà Nội, Tỉnh ủy, HĐND, UBND tỉnh Hà Giang đã tổ chức Diễn đàn xúc tiến đầu tư tỉnh Hà Giang năm 2015. Các hoạt động xúc tiến đầu tư này sẽ phối hợp với các chương trình, dự án KH&CN để phát triển kinh tế - xã hội vùng cao nguyên đá nói riêng và tỉnh Hà Giang nói chung lên một tầm cao mới.

Hy vọng trong tương lai gần, với trí tuệ, công sức của đồng bào các dân tộc, sự quyết tâm vào cuộc của cả hệ thống chính trị, và các lợi thế sẵn có, cao nguyên đá Đồng Văn sẽ là một cao nguyên xanh, một cao nguyên ấm no và hạnh phúc của đồng bào các dân tộc; nơi đây, sẽ phát triển bền vững và bảo tồn được những giá trị của Công viên địa chất toàn cầu. Đồng thời, vùng đất cực bắc thân yêu của chúng ta còn trở thành một điểm du lịch hấp dẫn, một vùng biên ải vững chắc về chính trị, an ninh, quốc phòng của đất nước.

Tài liệu tham khảo

1. Báo cáo số 125/BC-UBND của UBND tỉnh Hà Giang ngày 5.5.2015 về KH&CN phát triển bền vững cao nguyên đá Đồng Văn.
2. Quyết định số 826/QĐ-TTg ngày 30.5.2014 của Thủ tướng Chính phủ về việc phê duyệt nhiệm vụ quy hoạch xây dựng Công viên địa chất toàn cầu cao nguyên đá Đồng Văn, tỉnh Hà Giang đến năm 2030.
3. Hội nghị về đẩy mạnh ứng dụng tiến bộ KH&CN phát triển bền vững Công viên địa chất toàn cầu cao nguyên đá Đồng Văn - Trang Thông tin Điện tử Hà Giang, <http://www.hagiang.gov.vn/pages/provincenews.aspx?ItemID=5311>.